קסטנר יצאה באמת מחמום־מוח חסר־מעצורים, ונודעה לש.ב. בעוד מועד, מבלי שמנגנון החושך יגקוט פעולות־מניעה מתאימות, אחרי שיקול בעניין זה.

יכול גם להיות כי תוכנית הרצח היתה הצעתו של אחד הסוכנים הכפולים, במגמה לשרת את שני הצדדים גם יחד. ותתכן גם האפשרות הנוראה ביותר: כי אחד הסוכנים לחש את הרעיון באחת ההתיעצויות הפנימיות של המחתרת, והניח לו לגבוט ולהתבצע בלי להתערב יותר בעניין. מקרה זה הוא אפשרי, אף אם נכונה הטענה המושמעה כיום, כי לסוכני הש.ב. לא היתה אפשרות להשפיע על הרכב חולייתהביצוע עצמה.

אפשרות איומה זאת מתחזקת על־ידי צירוף של כמה עובדות מסייעות: חודשים אחדים לפני ביצוע הרצח, נשלח לקסטנר מכתבאיום (עליו מתנהל עתה משפט מיוחד). אנשי הש.ב. ידעו, לפי הודאתם המפורשת, שהמחתרת הוציאה כרוז, בו הואשם קסטנר כפושעמלחמה. בכל זאת, הורד שומרראש שהוצב זמנית על קסטנר. ימים מעטים לפני הרצח נודע למוסרהידיעות (ועדהמדינה) אליאשווילי, שוב לפי הודאות הש.ב., שעומד להתבצע פשע חמור כלשהו. וכאשר בוצע הרצח, היה האיש הראשון אשר המשטרה אסרה אותו — הרוצח האמיתי, הסוכן הכפול זאב אקשטיין.

מצויים בישראל אנשים רבים, שעצם הרעיון, כי שליחים של מוסד ממשלתי עלולים לנקוט בדרכי אלימות בלתיחוקית למטרות פוליטיות, נראה בעיניהם העדינות כדיבה שפלה, שאינה מתקבלת על הדעת בשום צורה שהיא. דעה זו מבוססת יותר על רצון טוב ואשלייה, מאשר על עובדות.

העובדות היבשות הבלתימעוררות אומרות, כי מקרים של שימוש באלימות על־ידי שליחי מוסד ממשלתי קרו במדינה, וכי זהות המבצעים הוכחה בצורה בלתי משתמעת לשתי פנים. בין אלה נמצא גם מקרה ההתנפלות האלימה על עורכי העולם הזה, שעצמותיהם נשברו על־ידי שליחי שרות ממשלתי, אשר זהותם וזהות שולחיהם נמסרו לחעדת הכנסת.

★ ★ ★

ש. ב.: שלטון במבוכתו

ד שאלה, אם היו מניעים חזקים למדי כדי להניע את מנגנון־החושך, או את השולטים עליו, לנקוט בצעד כה קיצוני, טרם הוברר כראוי לעיני הציבור.

רבים כבר הצביעו על העובדה כי ליל הרצח היה ליל הנסיגה מעזה, וכי היה קיים בחוגים מסויימים חשש נורא (ומופרז בהרבה) כי ההמונים לא יעברו על כך בשתיקה. הסחת דעת ההמונים על־ידי פשע מסעיר, גם הוא מעשה שיש לו דוגמאות־אב רבות בהיסטוריה, כפי

הוא מורכב, מהן שיטות פעולתו,

שום מדינה חדישה אינה יכולה לוותר על מנגנון יעיל למלחמה בריגול ובגילויי חתרנות או טירוף מבפנים ומבחוץ. למרות ההכחשות שהושמעו במשך שנים, קיים מנגנון כזה גם בישראל. רצח קסטנר, והגילויים שבאו בעקבותיו במשפט ומחוצה לו, גרמו בפעם הראשונה לכך ששרות הבטחון — הידוע בקיצור בתור ש.ב. — יודה בפומבי בעצם קיומו. בעמודים אלה נמסרת לציבור בפעם הראשונה אינפורמציה מוסמכת על הרכבו ופעילותו של מוסד זה, עד כמה שהם ניתנים לגילוי מבלי לפגוע בבטחון המדינה. עם זאת מתפרסם לראשונה ניתוח אוביקטיבי של חלק מוסד זה בפרשת קסטנר.

ומה חלקו בפרשת קסטנר?

שמוכיחה שריפת הרייכסטאג. אולם בחירת הקורבן מובילה לכיוון נוסף, וחמור הרבה יותר.

המשפט הפלילי של פרשת קסטנר עמד בפני סיומו, בבית־המשפט העליון, והמשפט האזרחי היה תלוי ועומד. היועץ המשפטי חיים כהן הודיע ברבים, בצורה חדמשמעית, כי במקרה שיאושרו עיקרי האשמות נגד קסטנר גם על־ידי השופטים העליונים, לא יהסס עוד להעמיד את קסטנר למשפט, על פי החוק לעשיית דין בנאצים ועוזריהם.

במשפטים הקודמים חיפה קסטנר על ראשי הסוכנות היהודית — ובעיקר על משה שרת ואהוד אבריאל — וקיבל בתמורה את הגנתם הציבורית הנרחבת. הוא לא היה יכול להמשיך בכך, אילו ישב הוא עצמו על ספסל הנאשמים והיה צפוי לעונש מוחת, שבוטל כמעט בכל חוקי ישראל — אך לא בחוק זה. חיים כהן עצמו אמר, בנאום הסיכום, כי זה העונש אשר קסטנר ראוי לו אם ההאשמות נגדו נכונות.

אך לא רק שתיקתו של קסטנר עמדה בסכנה. עצם המשפט היה מביא אל דוכן־העדים עשרות עדים אחרים ומאות מסמכים חדשים, שלא היה להם מקום במשפט נגד מלכיאל גרינוואלד. כדור השלג, שהתעבה כבר לממדים עצומים, היה עשוי להמשיך בגילגולו ולקבור תחתיו אנשים רבים וחשובים, ביניהם אהוד אבריאל, שקשריו ההדוקים עם מנגנון החושך ידועים לכל המצוי בענינים.

אחת הפרשות המסתוריות שהיתה מתעוררת, היתה פרשת האוצר של בכר, בן חמשת מיליון הל״י, אשר עוד נשארה סתומה וכן פרשת הסגרת בראנד. קסטנר לקח פרטים חשובים על סוד זה עמו. פרשה חמורה לא פחות היא פרשת הצלתו של פושע המלחמה קרומיי.

★ ★ ★

ש. ב.: שרת בצרה

ב שלב מאוחר של פרשת קסטנר נתגלה מסמך חדש, מזעזע יותר מכל קודמיו. אם לגבי בכר עוד הושמעה הטענה, כי עזר כביכול ליהודים, הרי לגבי קרומיי טען קסטנר עצמו כי היה רבסבחים אשר אין למצוא שום צד זכות בראיזחותיו הנתעבות. אף־על־פי־כן, מסתבר כי בידי קרומיי, שנעצר רק עתה על־ידי הגרמנים, מצוי מכתב של קסטנר, המבטיח לו לעשות הכל למען זיכויו ושחרורו.

מכתב זה, שנשלח כמובן לאחר המלחמה, הוגש על־ידי עורך־הדין שמואל תמיר למשטרה, בלחיית דרישה נמרצת לפתוח מיד בחקירה, בהתאם לחוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם. מטה המשטרה פנה ליועץ המשפטי, שאל אותו במבוכה מה לעשות. תשובתו של חיים כהן נתגלתה במקרה רק בשעת משפט עמוס בן־גוריון, כאשר הוגשה על־ידי יחזקאל סתר במסגרת 40 התיקים שנסגרו.

וכך השיב חיים כהן: „עניין המכתב לקרומיי הדאיגני והעסיקני לא מעט... לפי שעה אין אני חושב שעובדה חדשה זו עלולה להשפיע על עמדתי. מאידך, אין אני מתעלם מכך שעובדה זו תוסיף לי אבן־נגף נוספת בעירעור זה, אשר איננו מן הקלים בלאורהכי. לכן חשוב היה לדעת אם אומנם כתב קסטנר את המכתב הזה, ואם כן — מה הוא הסברו לכך. אין אני חושב שלצורך זה יש לנהל חקירה משטרתית. אני אבקש את האינפורמציה הדרושה מאת הד״ר קסטנר באמצעות עורך־דינו. מכיוון שכך, הרי אם לא פתחנו בחקירה משטרתית נגד קסטנר בשל עבירות לפי החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם מייד אחרי מתן פסק־הדין בבית־המשפט המחוזי... אין לפתוח בחקירה זו כל עוד פסק־הדין לא אושר בעירעור, או כל עוד העירעור לא בוטל.״

לאחר מכן, הודה קסטנר כי הוא שכתב את המכתב לקרומיי, אשר עתיד בחדאי להשתמש בו במשפט שייערך נגדו בקרוב בגרמניה. ההמשך הצפוי לפרשה זו, אילו חי קסטנר, היה סיוט בעיני שרת וחבריו. אפילו זוכה קסטנר בעירעור מכל רבב, עדיין לא היה מנוס מפתיחת משפט חדש, וחמור עוד יותר, בענין מכתב קרומיי.

עד כמה הדריכה פרשת קסטנר את מנוחתם של הנוגעים בדבר, דוקה בשבועות האחרונים, אפשר ללמוד מן העובדה שערכו מחדש את ספרו של יואל ברנאד על פרשה זו והוסיפו לו פירוש אישי של משה שרת, שגם מיהר להצדיק את קסטנר בציבור ולטהרו כקדוש, בעוד העירעור תלוי ועומד.

★ ★ ★

ש. ב.: שרות ביג׳י

עצם העובדה שחששות נוראים כאלה יכולים לעלות גם בלב אישרציבור הקרובים לשלטון, שופכת אור על המדרון התהומי אשר בו התגלגל מנגנון־החושך בגלל עיסוקיו בענייניים מפלגתיים וכיתתיים, שאין להם דבר עם בטחון המדינה מבחוץ ומבפנים.

עיסוקים אלה של המנגנון משקפים את חולשתו האישית של אדם אחד: דוד בן־גוריון. תאוות הציתות הפרטים האישיים הדקים ביותר, מה אמרו זה לזה אמש בטלפון שר פלוני ומנהל מחלקה אלמוני, אף אם הם אנשי ממשלתו, וגם אנשי מפלגתו. עצם הידיעה על הנעשה בחדרי־החדרים של שותפיו נותנת לו כמובן יתרון אדיר בתמרונים ובתכסיסים.

ראשי־משטרה אחרים, שלא היו זקוקים לשירותים פרטיים לצורך מטרות דומות, לא היו מרוצים כלל ממערכת היחסים בין שני המוסדות. הדבר נתגלה בבהירות בשעת חקירתו של סגן המפקח הכללי לשעבר, יוסף נחמיאס, כיום אישיות מרכזית במשרד הבטחון, באותו משפט.

תמיר: „האם נכון ששלושת הראשים הקודמים של אגף החקירות במשטרה, מר רם ירון, מר נעמן סתוי ומר ישורון שיף, חלקו על ההוראות שקיבלו בקשר למעמד המשטרה לעומת הש.ב.ז?״

נחמיאס: „זה נכון.״

★ ★ ★

ש. ב.: שלטון בולשת

ד רם טרם נקרש על סף ביתו של קסטנר, כאשר נפתחה, כאילו באופן ספונטאני, נגינת התזמורת הצורמת של כתבלבים ומאמרנים־ראשיים למיניהם, אשר נועדה ליצור בארץ אווירה של פוגרום.

כל מי שהביע אי־סעם דעה שלילית על המשטר בישראל, או אף שהעז לפקפק בצידקתו המוחלטת של קסטנר (ושרת ואבריאל), הואשם ברצח.

התקפה כללית זאת התרכזה, תוך זמן קצר, להתקפה מסויימת, ובלי ספק מתוכננת היטב, נגד כמה גורמים, שפעילותם עוררה מורתרוח אחידה בשלטון, אם כי הם שונים מאד זה מזה. בראש הרשימה עמדו שורת המתנדבים, עורך־הדין שמואל תמיר ועורכי העולם הזה. בעיני המסיתים בפרוזה ובפזמונאות, היו אלה גרועים יותר אפילו מחוגו של ד״ר שיב, שעליו הם הטילו את האחריות הישירה.

גם להתקפה זו ישנן דוגמאותאב בהיסטוריה. טבעו של מנגנון־חושך לתאר את עצמו כמבצר האחרון של בטחון המדינה, ואת כל מבקריו ככנופייה מפלצתית של סוכנים זרים הרוצים בהרס המדינה.

„שום שיטה איננה שפלה מדי, שום שקר אינו נאלח מדי, בעיני אנשים אלה... המקודים להשפיל את כבוד הש.ב. כשלב אחד מתוך תוכנית כללית למוטט את המדינה... הם מבקשים להנחות את העם באמצעות שקרים, מסך־עשן, ורמזים שפלים בדרך הבגידה... על־ידי התקפה בכתב ובעל־פה מנסים חוגים רבים, המוסתים בקושי, ובעלי רקע מפוקפק, לחתור מתחת יסודנו הלאומי באמצעות גהרדיו של השמצות... מנגנון מסע־השקר של

(המשך בעמוד 13)